

Θέλουμε, λέει, να μάς διοικήσουν άρατρίαστα. τί-
μα, πατριωτικά, μά δέν τούς άφίνουμε μεϊς! Τούς
ζητάμε πράματα μεγάλα, άδύνατα, προσωπικά, τούς
ζητάμε ρουσφέτια, κ' έτσι τούς αναγκάζουμε ή να
μάς τά δίνουν, κ' έτσι ύποχρεώνονται κι αυτοί να
συναλλάζονται με τήν Κυβέρνηση και να τήν ύπο-
στηρίζουνε σέ πράματα που έπρεπε να τήν πολε-
μήσουνε, ή δέν μπορούνε να μάς δώσουν το ρουσφέτι
που τούς ζητάμε κ' έτσι αναγκάζονται να μάς γε-
λούνε, δηλ. να μάς τάζουνε χωρίς να μάς δίνουνε,
για να μη μάς πούνε όρθά κοφτά τήν αλήθεια και
χάσουν τον ψήφο μας. Μ' άλλα λόγια, μάς φορτώσα-
νε στή ράχη μας το ρουσφέτι και μάς τή καταγγέλι-
νουνε για δικό μας ψεγάδι.

Μά το ρουσφέτι αυτοί μάς τή μάθανε, αυτοί μάς
συνειθίσανε σ' αυτό, αυτοί μάς τή μπάσανε στή ζωή
μας. Με το ρουσφέτι μάς κλέβουν τον ψήφο μας και
με το ρουσφέτι μάς άποκοιμίζουν. Και πρέπει να
πλαστεί καινούρια κοινωνία και πρέπει να δημιουρ-
γηθώ καινούρια πολιτική ζωή, για να θαρπει το ρου-
σφέτι. Και τήν καινούρια αυτή ζωή έμεις θά τή
δημιουργήσουμε, έμεις ό λαός.

*

Νά, λοιπόν που το ένα μέσο πούχουμε για να φέ-
ρουμε στον ίδιο δρόμο τούς πολιτικούς μας, το ένα
μέσο το σπουδαίο, οι κακές περιστάσεις, οι κρίσιμες
του Έθνους στιγμές, πάει χαμένο, δέν έφερε ούτε
και θά φέρε κανένα άποτέλεσμα.

Μάς μένει τώρα το άλλο μέσο, το άποτελεσμα-
τικώτερο, μάς μένει ή γροθιά μας. Και πάνου σ' αυτό
το ζήτημα το σπουδαίο, που θάν τήχετε μελετήσει
και θάν τήχετε συλλογιστεί καλύτερα από μένα, θά
μου χαρίσετε ακόμα μερικές στιγμές για να σας πώ
τή γνώμη μου.

Ένας άπλος άθρωπος είμαι και γώ, ένας Έρ-
γάτης. Ποτέ μου σε λογαριασα πού γεννήθηκα κι
από ποιούς. Ένα μοναχά λογαριασα και λογαριάζω
πάντα, πώς γεννήθηκα σ' αυτό τον τόπο, στην Έλ-
λάδα, πώς έδω αναθράφηκα και μεγάλωσα και πώς
έδω είμαι ύποχρεωμένος και να δουλέψω. Λογαρια-
σα ακόμα και τούτο πώς ή δουλιά μου δέν πρέπει
νάχει μοναδικό σκοπό το άτομό μου και τήν καλο-
ζωία μου, το σπίτι μου και τή φαμελιά μου, μά πώς
πρέπει να πλώνεται πλατύτερα και να λογαριάζει
και τούς άλλους, τή συντροφιά, άφού δέ ζω πάνου
στά σύγνεφα, μά σε κοινωνία, κι άφού δέ γεννήθηκα
στον Άρη ή στο Σέριο μά πάνου στή γής και μά-
λιστα σε όρισμένο μέρος της. Δέ θά σας πώ τί λέει
ο δείνα κι ο τάδε φιλόσοφος πάνου σ' αυτό το ζήτη-
μα, ούτε θά σας κουράσω άραδιάζοντας παπαγαλι-
στικά τις γνώμες του ένου και άλλου κοινωνιολό-
γου για το κοινωνικό ζήτημα. Μά τή να διαβάσω
μερικά βιβλία και γώ, γιατί αυτή είναι ή δουλιά
μου, μά φρόντισα, έμα τή συλλογίστηκα να μιλήσω
μαζί σας, να ξεχάσω τά βιβλία και να θυμηθώ μο-
ναχά όσα είδα κι όσα άκουσα κι όσα αίστάνθηκα και
για ό,τι πόνεσα κι έ,τι όνειρεύτηκα σαν άθρωπος λεύ-
τερος και σά Ρωμός.

Έτσι θαρρώ πώς πρέπει να φερνόμεσθε με το
λαό. Μιλώντας του και δουλεύοντας για το καλό του,
πρέπει να θυσιάζουμε πρώτα πρώτα τον έγωισμό
μας. Νά μη ζητάμε, σαν τούς ύποψήφιους, να τονέ
θαμπώσουμε με κούφια λόγια και παχιά και να μην
του ξεφουρνίζουμε πράματα που δέν τή νιώθει, μόνο
και μόνο για να τον δείξουμε πώς είμαστε μορφω-
μένοι, πώς ξέρουμε περισσότερο άπ' αυτόνε, πώς εί-
μαστε άνώτεροί του, ένα είδος άφεντάδες του. Ό

λαός για όμοιους του πρέπει να μάς βλέπει και γι'
άδερφούς του να μάς νιώθει για να μάς πιστέψει και
μάς ακολουθήσει. Και πρέπει να μάς ακολουθήσει ό
λαός δηλ. πρέπει ν' ακολουθήσει ό λαός τον ίδιο τον
έαυτό του, ναυτοδημιουργηθεί, ναυτομορφωθεί, άφού
κανένας από τούς τόσους έκμεταλλευτές του δέ σκέ-
φτηκε ίσαμε σήμερα σοβαρά να τονέ μορφώσει, να τονέ
χειραφετήσει από τήν πολιτική σκλαβιά, δη-
μιουργώντας τονε λαό λεύτερο, και να τον έδδηγή-
ση στο δρόμο της Ζωής και της Αλήθειας.

Όποιος μελετήσει βαθιά και νιώσει στα καθέ-
καστά του το κοινωνικό ζήτημα, σ' αυτό το συμπέ-
ρασμα φτάνει. Πώς δηλ. για ν' αλλάξει ή πολιτική
κατάσταση ένεός τόπου, πρέπει να προηγηθεί μια
άλλη άλλαγή, πρέπει ν' αλλάξει πρώτα στο καλύ-
τερο ή κοινωνία, να δημιουργηθεί καινούρια κοινο-
νική ζωή με τις σημερινές κοινωνικές συνθήκες, άλ-
λαγή καιιά δέ γίνεται. Οι άρχοντες θά εξακολουθή-
νε να μάς παιζογελάνε και μεϊς θά εξακολουθώμε
να τονέ άνεχόμεσθε, και καιιά φορά, όταν παρα-
θυμώνουμε, να τονέ φασκελώνουμε κάτω από τήν
κάπα μας. Μά έτσι το πράμα θά τραβάει σε μάκρος
όσο να φτάσει ή μοιραία στιγμή που θά πάψει αυτή
ή άλληλοκοροΐδια και μαζί μ' αυτή θά πάψει και ή
Έλλάδα να λέγεται και να ναι λεύτερο Κράτος.

Κάπια άνάγκη βιαστική μάς σπρώχνει να νάνοΐξου-
με μια όρ' άρχύτερα τά μάτια μας προς το Φώς
και να δουλέψουμε για τον ξαναγεννημό μας. Ούτε
σά τσοικαλιτής σας μιλώ, ούτε σά συντηρητικός. Σας
μιλώ σαν άθρωπος που εύτύχησε να ξεσκαλωθεί
από μερικές πρόληψες και που βλέπει κάπως ξα-
στερώτερα τή ζωή. Το μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα
που συνταράζει σήμερα τήν Ευρώπη κι άρχίνησε να
γλυκοχαράζει και στην πατρίδα μας, δέ μου τή δι-
δάξανε τά βιβλία μου τή δίδαξε ή ζωή και μάλιστα
μ' έναν τρόπο άπλούστατο. Ότ' βλέπω τή σκουπι-
διάρη ή κανέναν άλλο εργατικό που έρχεται να με
ύπερετήσσει και που μου είναι άπαραίτητη ή συντρο-
μή του για να μου κανονίζει τή ζωή, κάνω τήν ά-
κόλουθη σκέψη:

— Όπως έχει άνάγκη ό ύπερέτης τον άφέντη,
έτσι χρειάζεται και ό άφέντης τον ύπερέτη. Άλλη-
λοσκέφθεται παντού. Όλα χρειάζονται στή Φύση και
στή Ζωή και το ταπεινότερο σκουληκι και ή άση-
μότερη πέτρα κάπιο προορισμό έχτελούν ελ' αυτά,
για κάτι τά προόρισε ή Δημιουργία, γιατί αλλιώς
δέν θάν τάφτανε. Άλήθεια αυτή, κι έμα νιώσει ό
πλούσιος τήν άπλούστατη μά και μεγάλη αυτή ά-
λήθεια, έμα νιώσει έσύ ό πλούσιος πώς σου είναι
άπαραίτητοι κι ό μανάθης σου, κι ό σκουπιδιάρης
σου κι ό ύπερέτης σου, γιατί αλλιώς τά χρήματά
σου μένουνε νεκρά κι άχρησιμοποίητα, έμα τή νιώ-
σεις αυτό, θά συμπονέσεις άμέσως τον εργάτη, θά γ-
καλιάζεις το λαό και θάνυψωθείς έτσι σ' αληθινή ή-
θικότητα, και θά ιδρύσεις τήν αληθινά ήθική κοινο-
νία. Ό εργάτης δίνει τά χέρια, ό κεφαλαιοόχος δι-
νει τον παρα. Ούτε τά χέρια δίχως τον παρα μπο-
ρούνε να κουνηθούν, ούτε πάλι ό παρας δίχως τά
χέρια έχει τήν παραμικρότερη αξία. Συντρόφοι λοι-
πόν ύπάρχουνε στή γής, συνεταιροί, κ' έχι δοϋλοι κι
άφεντάδες.

Η τέτια εξήγηση του κοινωνικού ζητημάτου εί-
ναι πολύ άπλή, πολύ πρωτόγονη, τή ξέρω, μά ίσια
ίσια έτσι άπλά τή δέχτηκα και γώ κ' έτσι άπλά μπο-
ρεί να τή δεχτεί ό καθένας. Γι' αυτό κ' άποκότησα
να τήν ξεστομίσω σ' ένα τέτιο κέντρο διαλεχτό,
μπροστά μάλιστα στον πρόεδρο σας, τον κ. Μουρίκη,
πουναι τόσο δυνατά μπασμένος στο κοινωνικό ζή-

τημα και τήχει τόσο βαθιά μελετήσει.

Τήν άλλαγή της κοινωνίας δέν τή ζητάνε οι
πλούσιοι ούτε οι πολιτικοί. Γι' αυτούς καλά τραβάει ή
δουλιά, τή ραχατλήκι τους κανείς και τίποτα δέν
τούς τή χαλάει. Τήν άλλαγή όμως τή θέλει, τή ζη-
τάει ό λαός, που πλερώνει με τον ιδρώτά του ελ'
αυτά τά ραχατλήκια. Και για να τήν πετύχει τήν
άλλαγή, πρέπει πρώτα πρώτα να πάψει να ναι ο-
χλος και να γίνει λαός — να πάψει δηλ. να ναι παλιά-
σκερο, βουτημένο στο σκοτάδι και στην άμάθεια, που
να τή τραβάει από τή μύτη ό ένας κι ό άλλος δη-
μοκόπος, και να γίνει λαός, δηλ. να νιώσει τή δύ-
ναμή του και να επιδίχθει να κυριαρχήσει να έδη-
γει αυτός τούς πολιτικούς του και τούς Κυβερνήτες
του στον ίδιο δρόμο και στον τίμο.

Σέ κάπιο σκηνικό μου έργο, στίς «Άλυσίδες»,
που παραστάθηκε τή χειμώνα στην Άθήνα κ' έχει
θέμα του ίσια ίσια τήν πολιτική μας κακορίζικιά, δε-
κίμασα να ζωγραφίσω τήν ιδέα πούχουν οι πολιτι-
κοί μας για το λαό. Είναι παραμονές εκλογών και
οι ύποψήφιοι συζητάνε με ποίο τρόπο θά κερδίσουνε
τήν εκλογή. Ό ένας άπ' αυτούς, ό κάπως τιμώτε-
ρος και ριζοσπαστικώτερος, τούς λέει:

— Ό άγώνας μας δέν είναι να πάρουμε τήν έ-
κλογή. Ό άγώνας μας είναι να φωτίσουμε το λαό,
να τον άνοΐξουμε τά μάτια. Πρέπει να τονέ καλο-
χωνέψει ό λαός πώς ίσαμε σήμερα γίνηκε ή ήμα της
διπλωματικής αλήθειας, πώς οι πολιτικοί τονέ
μεταχειριστήκανε για όπλο τους και για ήμα τους.
Μ' αυτό τον ίδιο το λαό, σκοτώνουν το λαό. Αυτό
πρέπει να δείξουμε στο λαό κ' έτσι να πολιτευτούμε.
Κ' α δέ βγούμε μεϊς, θά τραξήσουμε όμως με το
μέρος της Άλήθειας πενήντα εκατό κι αυτό είναι
κέρδος σημαντικό. Έμεις δέ νικάμε, μά νικάει ή
Άλήθεια.

Οι άλλοι ύποψήφιοι και οι άλλοι πολιτικοί
νολογούν από μέσα τους και τονέ τή λέει.

— Για να γαπήσει ό λαός τήν Άλήθεια, τού πα-
ρατηρεί άλλος ύποψήφιος «έν ήμαρτίας εκλογικαίς
γηράδας», για να γαπήσει ό λαός τήν Άλήθεια, πρέ-
πει να μην τή γνωρίσει από κοντά. Μόνο τήνομά
της να κούει το παλιάσκερο και λιγώνεται...

Φυσικά. Γιατί γι' αυτούς τούς άφεντάδες μας,
παλιάσκερο είμαστε. Δέ μάς αξίζει να νιώσουμε τήν
Άλήθεια, δέ μάς αξίζει να πολιτευτούμε μ' αυτή.
Παλιάσκερο είμαστε. Μήπως δέ μάς λογαριάζουνε
για κουκιά οι πολιτικοί μας και για ψήφους; Ό
τάδες, λένε, διαθέτει τόσους ψήφους, έχει τόσα κου-
κιά. Άθροποι δέν είμαστε γι' αυτούς, είμαστε κομά-
τι μολύδι, είμαστε κουκιά για βράσιμο. Καιρός πιά
ναρχινήσουμε να μάς λογαριάζουν και γι' άθρώπους.
Και θά μάς λογαριάσουνε τότε μοναχά, όταν έμεις
οι ίδιοι τούς αναγκάσουμε.

Τή δύναμη αυτή τή μεγάλη θά μάς τή δώσουν
οι εργατικοί σύδεσμοι, οι λαϊκές άδερφότητες. Άπό
τούς συδέσμους αυτούς κι από αυτές τις άδερφότη-
τες θά βγούν κύριοι οι πολιτικοί σύλλογοι, οι άγνοί
και οι πατριωτικοί, που θά πνίξουν τή συναλλαγή
και θά ξεπαστρέψουν τά προσωπικά κόμματα. Πρέ-
πει οι λαϊκές, οι εργατικές τάξεις να στείλουν τούς
αντιπροσώπους τους στή Βουλή. Άμα δημιουργηθεί
ένα κόμμα Άρχων εκεί μέσα, δέν μπορεί, είναι ά-
παραίτητο να ξεφουρνίσουν άμέσως και άλλα. Άμα
δηλ. γίνει το Έργατικό κόμμα, θά γεννηθεί (δηλ. ή
ανάγκη θάν τή γεννήσει) το Συντηρητικό κόμμα,
θάν τή ακολουθήσει το Φιλελεύτερο, θά ναι το
Δημοκρατικό κ' έτσι σιγά σιγά και σε λίγο καιρό θά

